

КЛЮЧОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ, ВЗАЄМНОГО СПРИЙНЯТТЯ ТА КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ КОРОЛІВСТВА ІСПАНІЯ

Авторка:

Діана Диченко

Динаміка двосторонніх відносин з Україною протягом останніх 10 років, у тому числі у порівнянні з відносинами з РФ

Королівство Іспанія та Україна розвивають свої двосторонні відносини з моменту здобуття Україною незалежності, хоча перші спроби встановлення дипломатичних відносин сягають ще доби Української Народної Республіки. Офіційно дипломатичні відносини були встановлені 30 січня 1992 року шляхом підписання у Празі спільного комюніке міністрами закордонних справ. Того ж року у жовтні Іспанія відкрила своє дипломатичне представництво у Києві, а у червні 1995 року – засновано Посольство України в Мадриді¹.

Договірною-правова база нараховує 28 чинних міжнародних документів, з яких два Договори та чотирнадцять Угод. Чинні документи охоплюють різні напрями співробітництва, однак, серед них лише одна міжурядова Угода про співробітництво в галузі освіти, науки і культури².

Обидві сторони ведуть активний політичний діалог. У січні поточного року виповнилось 30 років від дня встановлення дипломатичних відносин між двома країнами. За цей час сформувались міцні політичні відносини, покращилось економічне співробітництво, а також розширились культурні обміни.

Для порівняння, відновлення дипломатичних відносин (тоді між Іспанією та СРСР) відбулось у 1977 році. Відтоді двосторонні відносини між Іспанією і Росією були дружніми і вільними від серйозних суперечок, за винятком вислання влітку 2018 року двох російських дипломатів внаслідок «справи Скрипаля», а також російської реакції

¹ https://www.exteriores.gob.es/Documents/FichasPais/UCRANIA_FICHA%20PAIS.pdf

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/stru/u79f5d6fa-e088-454f-87cb-51b7ef0cd46b#Organ>

у відповідь на їх вислання – або ж моментів напруженості з приводу російського втручання в каталонську політику.

Іспанія є важливим торговельно-економічним партнером України в Європі, за останні роки вона стала найбільшим у Європі та п'ятим у світі імпортером українських зернових. За 11 місяців 2021 року товарообіг між країнами зріс на понад 28% (до 2,26 млрд доларів)³.

Торговельно-економічні відносини між Королівством Іспанія та Україною тривалий час сповільнювались відсутністю угоди про уникнення подвійного оподаткування, підписання якої відбулось під час візиту Міністра закордонних справ України до Іспанії у 2020 році. Значна частина імпорту іспанської продукції до України й досі здійснюється третіми країнами: Польщею, Угорщиною, Нідерландами або іспанськими підприємствами, виробничі потужності яких розташовані в сусідніх країнах. Іспанські прямі інвестиції також надходять до України переважно через Нідерланди та Кіпр, з якими угоди про уникнення подвійного оподаткування були укладені значно раніше. Наразі сторонами здійснюються внутрішньодержавні процедури, необхідні для набрання чинності Конвенції між Україною та Королівством Іспанія про уникнення подвійного оподаткування.

Найближчим часом Україні не варто очікувати на значне зростання обсягу іспанських інвестицій чи фінансової допомоги. Попри певне зростання іспанської економіки (5,1% в 2021 році порівняно з падінням на 10,8% в 2020 році), залишається досить високим рівень безробіття (13,3% населення країни, в тому числі – 31,1% серед молоді), а також вагома зовнішня заборгованість країни (117,33% ВВП)⁴.

Протягом останніх 10 років Україну відвідали глави парламенту, низка іспанських міністрів та високопосадовців. Королівська родина хоч і не була жодного разу з офіційним візитом в Україні, проте, Король Феліпе VI та Королева Летиція (на той момент принц та принцеса) очолювали в Києві «групу підтримки» національної футбольної збірної Іспанії в фіналі Євро-2012 разом з тодішнім прем'єр-міністром Маріано Рахоем (2011-2018 рр.).

У період з 2012 по 2017 рік Україну двічі відвідав Державний секретар із закордонних справ Іспанії, Голова Конгресу депутатів Генеральних Кортесів Королівства Іспанія, а також з робочим візитом у 2015 році прибув Міністр закордонних справ та співпраці Хосе Мануель Гарсія-Маргальо. У свою чергу від української сторони за цей час з робочим візитом Мадрид відвідали заступник міністра закордонних справ, двічі Міністр інфраструктури України, а також перший заступник секретаря Ради національної безпеки України.

³ <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-ta-ochilnik-mzs-ispaniyi-obgovorili-politichni-j-torgovelni-pitannya?v=62039c02b80ca>

⁴ <https://datosmacro.expansion.com/paio/espana>

Найбільш знаковими подіями протягом останніх 10 років є офіційний візит до Іспанії Президента України Петра Порошенка у 2018 році, який став першим офіційним візитом за 22 роки і першим візитом іноземного лідера з моменту призначення нового прем'єр-міністра Іспанії – Педро Санчеса, а також офіційний візит Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби у 2020 році, під час якого було суттєво розширено договірно-правову базу двосторонніх відносин у пріоритетних сферах співпраці. З 1996 року робочі візити здійснювалися на рівні голів урядів, парламентів, міністерств і відомств, а глави держав проводили зустрічі, здебільшого, на загальноєвропейських та світових форумах.

Якщо порівняти динаміку зустрічей Іспанії та РФ, то останній візит глави МЗС РФ до Іспанії відбувся в листопаді 2018 року, тоді його прийняв король Іспанії Феліпе VI, що було високо оцінено російською стороною, а міністри підписали план консультацій на 2019 і 2020 роки⁵. Святкування Подвійних років також послужило зміцненню двосторонніх відносин та покращенню взаємних знань між країнами: у 2011 році був відзначений Подвійний рік Іспанії та Росії, проведено значну кількість культурних заходів та візитів на високому рівні. У 2015-2016 роках відзначався Подвійний рік іспанської та російської мов і літератур, а в 2016-2017 роках – Подвійний рік туризму Іспанія-Росія. У 2019 році повинен був відзначатися Подвійний рік досліджень, науки і молоді, але Іспанія призупинила його через проведення виборів.

Відносини Іспанії та РФ загалом тривалий час зберігали тенденцію до поглиблення. Мадрид проявляв зацікавленість у співпраці в енергетичній сфері, й мова не лише про постачання енергоносіїв, а й про готовність створювати на території РФ електростанції, розробляти нові родовища вуглеводнів, модернізувати АЕС тощо. Також пріоритетами співпраці визначалися освіта і наука, космічна галузь, будівництво об'єктів інфраструктури. Проте, вже після 2014 року відносини між державами помітно ускладнилися через те, що Іспанія приєдналася до європейських санкцій проти РФ за анексію Криму і війну на Донбасі, хоча деякі іспанські посадовці висловлювалися за «нормалізацію» відносин з РФ – про подібне говорив, наприклад, у 2016 році тодішній голова МЗС Іспанії А.Дастіс⁶.

Від початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України відбувся робочий візит Міністра закордонних справ, ЄС та співробітництва Хосе Мануеля Альбареса Буено на запрошення Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби, а також візит до Києва Голови Уряду Педро Санчеса.

⁵ https://www.exteriores.gob.es/Documents/FichasPais/RUSIA_FICHA%20PAIS.pdf

⁶ <https://thediplomatinspain.com/en/2016/12/dastis-proposes-four-important-fields-for-consensus-in-foreign-policy/>

Хоч Україна і не є пріоритетною країною у Генеральному плані співробітництва Іспанії, проте динаміка двосторонніх відносин за останнє десятиріччя є позитивною. А головним чинником для активізації відносин стали об'єктивні умови, які склалися за останні роки через виникнення в обох державах спільної проблеми: більш чи менш активного втручання Російської Федерації у внутрішні справи держави.

Позиція Іспанії щодо вторгнення РФ в Україну в розрізі позиції уряду, окремих політичних сил та суспільних настроїв

Іспанські уряди, як консервативний Маріано Рахоя, так і соціал-демократичний Педро Санчеса, ще до повномасштабного вторгнення послідовно підтримували європейські санкції через російську агресію проти України. Від початку російської агресії в Криму і на Донбасі Іспанія стала на бік України і надавала фінансову й матеріальну підтримку.

У свою чергу, Україна підтримала Іспанію під час «каталонської кризи» – проведення нелегального референдуму за незалежність іспанського регіону Каталонія у жовтні 2017 року. З того часу Іспанія почала дотримуватися доволі жорсткої риторики стосовно Росії. У звіті іспанської розвідки наводяться докази скеровування російськими безпековими державними структурами діяльності активістів, які висвітлювали в мас-медіа перебіг подій у Каталонії. Насамперед, ідеться про поширення в мережі Інтернет із серверів, розташованих на російській території, публікацій, які містили дезінформацію щодо дій іспанського уряду, і сприяли підсиленню антиіспанських настроїв у самій Каталонії й у світі загалом.

Підтримку Іспанія надає Україні й під час повномасштабної війни – не лише на рівні заяв, а й на рівні військової допомоги, гуманітарної допомоги, підтримки біженців тощо. Іспанія за перший місяць повномасштабної війни направила до України десять рейсів; сім із них із наступальною зброєю та ще три – з оборонним та гуманітарним вантажем. У контексті російської агресії та кризи, яку вона спровокувала, Іспанія запустила найбільший пакет гуманітарної допомоги для однієї країни у своїй історії, виділений на 31 мільйон євро⁷.

В одному з березневих інтерв'ю Педро Санчес заявив, що Іспанія має намір надіслати Україні лише «оборонні» матеріали в рамках мирної ініціативи ЄС⁸. Однак, через швидку ескалацію конфлікту та посилення тиску з боку правохристських опозиційних партій Народної партії (PP), лібералів Ciudadanos та ультраправих VOX він змінив свою позицію. Тим не менш, його більш жорстка риторика щодо війни в

⁷ https://www.exteriores.gob.es/Embajadas/washington/es/Comunicacion/Noticias/paginas/articulos/20220317_not01.aspx

⁸ <https://www.lamoncloa.gob.es/presidente/intervenciones/Paginas/2022/prsp14032022.aspx>

Україні наштовхнулася на критику з боку лівого коаліційного партнера. При чому це не перша суперечка між двома партнерами по коаліції – PSOE і Unidas Podemos – щодо українського конфлікту.

Прем'єр-міністр Іспанії особисто побував у Києві з візитом під час повномасштабного вторгнення – 21 квітня 2022 року разом із данською колегою Метте Фредеріксен. За результатами зустрічі Санчес заявив, що Іспанія відправить в Україну нову партію військової допомоги – вдвічі більше, ніж було до цього. У серпні-жовтні Іспанія надіслала Україні системи протиповітряної оборони, боєприпаси та броньовані автомобілі, карети швидкої допомоги, медикаменти та військову форму. Іспанія навчає українських військових роботі зенітної батареї, проводить навчання особового складу, а також забрала на лікування поранених бійців. Загалом, за останньою інформацією, Іспанія прийняла близько 140 тисяч українських біженців, надала Україні 300 тонн військових вантажів, системи ППО та бронетехніку⁹. За словами прем'єр-міністра, це історичне, безпрецедентне для потенціалу Іспанії зусилля.

На тлі широкомасштабного вторгнення Іспанія оголосила також про збільшення своїх оборонних витрат¹⁰. Водночас крайня ліва партія Podemos, яка є партнером партії Санчеса PSOE в правлячій коаліції, публічно виступила проти планів щодо збільшення військових витрат, також вона критикує рішення уряду дозволити ВМС США розмістити два додаткових есмінці на іспанській базі. Війна в Україні і, зокрема, постачання зброї спричинили чергове зіткнення між двома партнерами іспанського уряду, а також і внутрішній розкол в Unidas Podemos¹¹.

Загалом, війна в Україні та складна ситуація з безпекою в Європі посилили пронатовські настрої в Іспанії, де 83% опитаних людей висловили позитивну думку про військовий пакт (згідно з нещодавнім опитуванням, опублікованим «мозковим центром» Elcano¹²).

Відповідно до останнього дослідження CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas) 76% іспанців вважають, що Кремль поширює хибні новини та містифікації, щоб завдати шкоди, зокрема, авторитету української армії. Якщо проаналізувати реакцію іспанців на фейкові новини з Росії на основі їхніх виборчих уподобань, то між виборцями тієї чи іншої партії немає принципових відмінностей.

⁹ <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3587669-ppo-ta-bronetehnika-ispania-nadala-ukraini-300-tonn-vijskovih-vantaziv.html>

¹⁰ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-05/spain-to-spend-an-additional-1-billion-on-defense-this-year?srd=europa-politics#xj4y7vzkg>

¹¹ https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/spanish-coalition-split-over-decision-to-deliver-weapons-to-ukraine/

¹² https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/controversial-vote-on-nato-enlargement-splits-spanish-coalition/

Більшість іспанців вважають, що російська армія навмисно нападає на мирне населення (85,2%) і що вона скоює військові злочини та злочини проти людяності (90%). На думку 88% іспанців Путін має постати перед міжнародним судом за ці військові злочини¹³.

Таким чином, праві іспанські політичні сили, представлені у парламенті – правоцентристська Народна партія (PP), ультраправа VOX, націоналістичні баскська та каталонська партії, а також ліберально-центристська Ciudadanos – безумовно висловлюють підтримку Україні у повномасштабній війні та засуджують російську агресію. Ультраправі підтримують ідеї про прийом біженців з України, хоча загалом VOX виступає категорично проти мігрантів, побоюючись їх напливу з Африки.

Під тиском правої опозиції правляча ліва коаліція, яка спочатку займала м'яку позицію у ставленні до російсько-української війни, зробила свою риторичку ще різкішою – разом із діями на підтримку України. Проте, всередині коаліції ще зберігаються розбіжності щодо безпекової політики Іспанії на тлі повномасштабного вторгнення РФ. Podemos загалом виступають проти планів щодо збільшення на тлі російської загрози військового бюджету і розширення співпраці з НАТО, утримувалися під час голосування про прийом Фінляндії та Швеції до НАТО (деякі ліві голосували проти). У заявах крайніх лівих політиків звучить акцент, що така політика – це сприяння подальшій ескалації війни, яка віддаляє від мирного врегулювання.

Особливості цінностей, чутливі теми й точки напруження у двосторонніх відносинах з Україною

При проведенні культурної дипломатії слід враховувати те, що Іспанія є третьою країною у світі з найбільшою кількістю об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО після Італії та Китаю, але що також важливо – культурна дипломатія Іспанії зосереджується на боротьбі з культурними стереотипами щодо Іспанії та її політичного минулого, пов'язаного зокрема з режимом Ф.Франко.

Початок іспанської культурної діяльності за кордоном відбувся лише на початку 20-го століття зі створенням Управління іспанських культурних зв'язків за підтримки професора Америко Кастро. Для порівняння на той момент Франція та Німеччина вже давно мали плани дій з популяризації своєї культури. За моделлю Альянс Франсез, увага приділялась питанням еміграції та іспаномовного населення, політичного та соціально-культурного зближення з латиноамериканськими країнами. Система

¹³ <https://www.newtral.es/opinion-espanoles-ucrania-rusia-bulos/20220426/>

культурної діяльності, як і раніше, мала обмежене фінансування, але принаймні вона почала формуватися, особливо в Латинській Америці¹⁴.

Громадянська війна та подальша перемога франкістів призвели до демонтажу системи та переорієнтації цілей, оскільки режим Франко відмовився від витоків іноземної культурної політики. Протягом майже 40 років культурний світ піддавався жорсткій цензурі заради поширення виключно ідеології правителя.

Іспанське суспільство досі розколоте у питанні ставлення до ключових постатей цього періоду та основних протиборчих сторін – лівих республіканців, які на той час керували країною, та правих клерикально-націоналістичних сил (Фаланга).

У вітчизняній історіографії часто можна зустріти тезу, що перемога у Громадянській війні правих сил на чолі з генералом Ф.Франко врятувала іспанський народ від встановлення комуністичної диктатури і перетворення країни на сателіта СРСР. З іншого боку, епоха Франко – це також доба репресій проти лівих сил, що зазнали поразки у війні 1936-1939 років, а також проти каталонських і баскських націоналістів. Лише після того, як минуло чотири десятиліття політики «амнезії», коли іспанці не рефлексували на тему подій свого минулого, дискусії щодо ролі постаті Франко поновилися.

Для української сторони небезпечно апелювати до меседжів про те, що режим Франко, попри авторитарну політику, зберіг Іспанію від комунізму і навіть зміг перетворити країну з відсталої аграрної на високорозвинену з великою часткою промисловості в економіці. Тим паче небезпечними є аналогії з подіями в історії України вважати Фалангу таким собі аналогом Української повстанської армії. Ідеологічно фалангісти й справді близькі до українських націоналістів. Однак, принципово важливо усвідомлювати, що в очах іспанців націоналісти – один із двох таборів, який брав участь у громадянській війні й фактично воював проти співвітчизників – тих, хто не поділяв їхні погляди.

З початком процесу демократизації після смерті диктатора кількість ініціатив культурної діяльності збільшилася, хоча спочатку не було ні проекту цілей, які мали бути досягнуті, ні належного фінансування. Проте, саме після завершення режиму Франко сформувався принцип фактичної «реанімації» культурної дипломатії – аполітичність культурної політики Іспанії. Йдеться про створення такої державної стратегії культурної дипломатії Іспанії, яка не буде значним чином варіюватися під час зміни політичних еліт у країні.

¹⁴ <https://polipapers.upv.es/index.php/cs/article/view/10816/10832>

У цьому контексті Україну та Іспанію об'єднує схожа історія демократизації і внутрішньополітичних криз. Насамперед, це питання пов'язані з неправовим відокремленням Каталонії від Королівства Іспанія, анексією Криму та окупацією частини території України, а також питання боротьби зі стереотипами та з наслідками колишніх політичних режимів – дефранкізація Іспанії, дерадянська, декомунізація та дерусифікація України.

В інтересах української сторони – сприяти діалогу щодо взаємної поваги до територіальної цілісності кожної з країн. В українських ЗМІ каталонський «референдум про незалежність» порівнювали з «референдумами» в Криму і на Донбасі 2014 року. Є одна спільна риса – вони суперечили законам держави, у якій проводилися. У Криму та на Донбасі голосування відбувалося всупереч позиції офіційного Києва та без участі міжнародних спостерігачів. Так само каталонці йшли на виборчі дільниці всупереч рішенню іспанського конституційного суду. Як і у випадку з Кримом/Донбасом, каталонський референдум як незаконний бойкотували його противники. З юридичної точки зору Каталонія та Крим/Донбас – це схожі кейси, однак, з культурного та історичного погляду, каталонська нація існує, в неї принаймні є своя мова й культура.

Важливим також є те, що у зовнішній політиці Іспанії існує такий феномен як «парадипломатія», яка зумовлює активну діяльність автономних спільнот Королівства Іспанії в міжнародних процесах, діяльність яких іноді не співпадає з політикою офіційного Мадриду.

До повномасштабного вторгнення в іспанській пресі, радіо і телебаченні, війна на сході України подавалася винятково як внутрішній конфлікт між «урядовими військами», підтримуваними «націоналістичними угрупованнями» та «народним ополченням», і «проросійськими» силами; лише побіжно згадувалося, що Росія підтримує останніх. Усе це відповідним чином формувало іспанську громадську думку й уявлення іспанців про події в Україні, на Донбасі та ставлення до російської окупації Криму. Навіть українська діаспора в Іспанії і та виявляється нерідко ідеологічно отруєною російською пропагандою з причини відсутності державних установ та культурної політики, які б опікувалися іміджем України в Королівстві Іспанія та регіоні Латинської Америки.

Інша специфіка культурної дипломатії Іспанії, яка одночасно є її недоліком, – це її *інституційна множинність*, яка є джерелом відсутності координації культурної політики. Функціональний розподіл напрямків компетенцій між Міністерством освіти та професійної підготовки і Міністерством культури та спорту, між АС/Е, Інститутом Сервантеса та АЕСІД здається скоріше незавершеним процесом постійної реструктуризації міністерств, ніж результатом стратегічного планування державної політики у сфері культури.

Серед політичних еліт Іспанії також постійно ведуться дискусії про місце культурної дипломатії у зовнішній політиці країни. Щодо географічного спрямування іспанської культурної дипломатії є чіткі рамки, а от що стосується *політичних цілей*, то яскраво виражене їх *слабке визначення та розмежування*.

Стратегічною метою нинішнього реформування системи є формування та просування бренду «Культурна Іспанія» через її національну специфіку та індустрію культури, систематичну присутність та участь у найбільш важливих світових культурних подіях, а також розвиток культурного туризму. Завдяки такого роду міжнародній діяльності Іспанії, просування її бренда покликане стерти роки ізоляції, спричиненої диктаторським режимом, спрямувавши всі зусилля на надання Іспанії образу сучасної європейської країни.

Культурні high-profile events та головні гравці сфери культури

Іспанія добре відома своїми культурними high-profile events та масштабними фестивалями, які відбуваються практично щороку, за винятком періоду обмежень проведення масових заходів, спричинених пандемією Covid-19. Відповідно до національного рейтингу Обсерваторії Культури за 2021 рік найуспішнішими для культурної сфери є: заходи Музею національного центру мистецтв королеви Софії; Національного музею Прадо; Національного музею Тіссена-Борнеміси; Королівського театру Мадрида, Музею Гуггенхайма; Центру сучасної культури Барселони, а також Фестиваль у Сан-Себастьян; Фестиваль ФотоEspaña, CaixaForum та Фестиваль Малаги, які увійшли до десятки найкращих культурних заходів¹⁵.

Культурна дипломатія є одним із основних елементів іміджу Королівства Іспанія, а стратегія культурної дипломатії розробляється і впроваджується завдяки *широкій мережі інституцій, фондів та механізмів, що здійснюють культурну політику Іспанії*.

У рамках реформування системи міжнародного співробітництва та оновлення законодавчої бази Уряд Королівства Іспанія модернізує інституціональну, нормативну та бюджетну складові. Зокрема, Міністерство закордонних справ, Європейського Союзу та співробітництва Іспанії оприлюднило рішення подвоїти протягом двох років бюджет, виділений Іспанському агентству міжнародного співробітництва з розвитку (AECID), вже у 2023 році бюджет становитиме 574,63 млн євро, що на 196,25 млн євро більше порівняно з 2022 роком¹⁶. Затверджений 4 жовтня 2022 року проект Генерального бюджету на 2023 рік, який розроблявся з урахуванням

¹⁵ <https://www.lafabrica.com/wp-images/Informe-Observatorio-de-la-Cultura-2021.pdf>

¹⁶ <https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/exteriores/paginas/2022/071022-pge-2023.aspx>

кризи та подальших наслідків, спричинених російським вторгненням в Україну, передбачає також, що Інститут Сервантеса у 2023 році отримає від Міністерства закордонних справ, Європейського союзу та співробітництва на 5,87% більше коштів ніж у 2022 році.

Основними програмами фінансування культурних проектів в Іспанії залишаються: державні програми фінансування, місцеві програми та програми фінансування автономних спільнот, фінансування з приватних фондів та організацій, премії фондів та асоціацій.

Оголошення усіх державних програми фінансування культурних проектів в Іспанії, а також результати проведення конкурсу на отримання гранту публікуються на офіційному сайті відповідної установи:

Міністерство закордонних справ, Європейського Союзу та співробітництва як головний провайдер зовнішньої політики держави, що реалізує Стратегію зовнішньополітичної діяльності Іспанії (Estrategia de Acción Exterior, 2021-2024)¹⁷. Наразі проходить підготовка Шостого Генерального плану іспанського співробітництва на період 2022-2025 років, в якому будуть визначені пріоритети територіального охоплення дії Плану. Проект нового Закону про міжнародне співробітництво з розвитку вже затверджений Радою міністрів Королівства Іспанія і за попередніми очікуваннями набуде чинності на початку 2023 року, тим самим замінивши Закон 23/1998 від 7 липня 1998 року.

Міністерство культури та спорту, що має змістовне наповнення веб-порталу та розгалужену систему співробітництва для кожної сфери, пропонує гранти на активну діяльність з популяризації культури, у тому числі гранти на участь в заходах, на організацію та проведення проектів у галузі театрального мистецтва, музики, цирку, танців, кіно та аудіовізуального виробництва, видавничої справи, культурної спадщини тощо. Лише у 2022 році проведено 32 конкурси на грантові програми, а прийом заявок на участь в конкурсі представлення іспанських кінематографічних фільмів та інших аудіовізуальних творів у міжнародних аудіовізуальних заходах у рамках Плану відновлення, трансформації та стійкості ще й досі триває¹⁸.

Контактним пунктом Міністерства культури та спорту відповідальним за сприяння культурному меценатству та участі громадськості у фінансуванні сфери культури є **«Культура та меценатство»** (Cultura y Mecenazgo)¹⁹. Його діяльність передбачає проведення досліджень, розвиток відносин між бенефіціарами та меценатами, аналіз даних, поширення правової бази для патронажу тощо. Бенефіціарами можуть бути

¹⁷ <https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/Paginas/enlaces/270421-enlace-exteriores.aspx>

¹⁸ <https://www.culturaydeporte.gob.es/servicios-al-ciudadano/catalogo/becas-ayudas-sbvenciones-empleo-publico.html>

¹⁹ <https://culturaymecenazgo.culturaydeporte.gob.es/inicio.html>

культурні фонди, асоціації, неурядові організації з розвитку, представництва іноземних фондів, що входять в Реєстр фондів, спортивні федерації Іспанії, державні університети та коледжі при них, Інститут Сервантеса, Інститут Рамона Льюля, громадські дослідницькі організації.

Міністерство освіти та професійної підготовки відповідає за розробку та реалізацію державної політики у галузі освіти та професійної підготовки. Міністерство освіти Іспанії надає послуги з прирівнювання іноземних атестатів та дипломів до іспанської системи освіти, сприяє академічній мобільності, визнанню університетських ступенів та кредитів (що вкрай важливо для іноземних студентів та викладачів).

Іспанське агентство міжнародного співробітництва з питань розвитку (AECID) як координуючий орган міжнародних культурних відносин реалізує програму навчання для розвитку в культурному секторі іспанського співробітництва ACERCA. Пріоритетність заходів ACERCA надає завжди відповідно до положень Генерального плану співробітництва Іспанії.

Мережа дипломатичних представництв та культурних центрів, що підпорядковуються Міністерству закордонних справ, Європейського Союзу та співробітництва, і безпосередньо AECID. Як посольства, так і консульства є органами, відповідальними за розвиток публічної дипломатії на місцях, і мають діяти у координації з іншими державними установами та громадськими організаціями, такими як Інститут Сервантеса, Міністерство освіти та професійної підготовки, Міністерство культури та спорту, а також автономні спільноти та місцеві культурні центри. Наразі в Іспанії налічується понад 120 дипломатичних представництв, які реалізують близько 2500 культурних заходів щороку. Для Іспанії притаманним є також діяльність мережі культурних центрів, однак, поки що цей інструмент застосовується лише для створення іберо-американського культурного простору в 15 країнах Латинської Америки плюс Екваторіальна Гвінея.

Інститут Сервантеса²⁰ є головною організацією культурної дипломатії Іспанії, яка діє за схемами французького Альянсу (Alliance Française)²¹ і завданням якої є поширення іспанської мови та культури. Центри Інституту Сервантеса присутні у 88 містах 45 країн на п'яти континентах. У рамках візиту міністра закордонних справ Іспанії Альфонсо Дастіса до України в 2017 році сторони домовились відкрити центр Інституту Сервантеса, а в Мадриді – Український інститут, проте, станом на листопад 2022 року в Україні функціонує лише Центр іспанської мови та культури «ЧІСПА»

²⁰ <https://www.cervantes.es/default.htm>

²¹ <https://www.alliancefr.org/>

(Centro Hispánico de Lengua y Cultura)²², який у співпраці з Інститутом Сервантеса проводить іспити DELE на знання іспанської мови та видає міжнародні сертифікати.

Державне товариство іспанської культурної діяльності (АС/Е)²³ працює над тим, щоб виділити культуру як невід’ємну частину іміджу країни, а програма АС/Е щодо інтернаціоналізації іспанської культури (PICE) просуває та полегшує зарубіжну присутність іспанського творчого та культурного сектору трьома лініями підтримки за рахунок співфінансування. Незалежно від того, до якої лінії підтримки відноситься проект, допомога покриває витрати на проїзд, проживання та інші заходи пов’язані з проектом.

Іспанія також має розвинений приватний сектор, який пропонує програми фінансування культурних проектів та премії, зокрема, Іспанська асоціація фондів Asociación Española de Fundaciones (AEF)²⁴, яка насправді є «домом фондів» – приватна та незалежна національна асоціація, яка об’єднує понад 850 іспанських фондів найрізноманітніших розмірів, цілей і сфер діяльності; Фонд Монтемадрид, Іспанська асоціація фандрайзингу, Фонд мистецтва та меценатства, створений за ініціативи банківського фонду «la Caixa», Фонд Рамона Аресеса, Фонд друзів Центру мистецтв імені королеви Софії та інші.

Фонд Кароліни (la Fundación Carolina)²⁵, створений з метою сприяння культурним відносинам і співпраці в освітніх і наукових питаннях, за 20 років роботи накопичив достатньо контактів, щоб структурувати свою мережу (Carolina Network) – оперативний інструмент для відносин з бенефіціарами своїх програм. Створення Carolina Network сформулювало тип комунікації, в який інтегровані асоціації колишніх стипендіатів, лідерські спільноти, простори для промоутерів тощо.

Програми місцевого фінансування та програми фінансування автономних спільнот також здійснюють: Університет Рамона Льюля, Комунідад Мадрида, Комплекс Матадеро Мадрида та програми спільно з AECID, Студентська резиденція Мадрида, Фонд Більбао, Міська рада Барселони, Навчальний центр Хілока, Рада провінції Уеска, Міжнародний центр сучасної культури Tabakalera, Атлантичний центр сучасного мистецтва, Медіалаб-Прадо. Згідно з рейтингом Обсерваторії культури за 2021 рік Мадрид, Країна Басків, Каталонія, Андалусія та Валенсійська спільнота займають перші п’ять місць серед автономних спільнот, чії програми з підтримки культури є найціннішими²⁶.

²² <http://www.chispa.com.ua/ua/index.html>

²³ <https://www.accioncultural.es/>

²⁴ <https://www.fundaciones.org/es/inicio>

²⁵ <https://www.fundacioncarolina.es/>

²⁶ https://on-the-move.org/sites/default/files/funding-guides/OTM_MFG_Spain_ES.pdf

ВИСНОВКИ

Іспанія протягом тривалого часу намагалася зберігати однаково нейтральні двосторонні відносини як з Україною, так і з Росією, виходячи передусім з власних інтересів в економіці, енергетиці, освіті, науці тощо. Пріоритетним напрямком була співпраця з РФ як помітним гравцем на міжнародній арені, однак з початком російського вторгнення – спочатку в 2014 році в Криму і на Донбасі, а згодом в 2022 році, коли почалася повномасштабна війна на території України – інтенсивність іспансько-російської співпраці поступово почала знижуватися. У період з 2014 по 2022 роки ще зберігалися заклики до компромісу з РФ, хоча відтоді Росія також почала втручатися й в іспанську внутрішню політику (що було особливо відчутним у контексті Каталонії), але все ж вектор іспанської зовнішньої політики схилився в бік безумовної підтримки України – зокрема, колосальних обсягів військової допомоги (важливим елементом якої є надані системи ППО).

Також на боці України більшість громадян Іспанії, які рішуче засуджують російські напади на мирне населення. Проте, раніше вплив російських наративів на ставлення іспанців до подій в Україні був доволі сильним. Прикметно, що це наклалося на історичний бекграунд Іспанії, яка сама пережила диктатуру ставленика Гітлера та Муссоліні.

Культурна політика Іспанії побудована довкола боротьби з ідеологічною спадщиною режиму диктатора Ф.Франко, період якого позначився суворою цензурою та згортанням активності системи культурної діяльності Іспанії за кордоном. При цьому іспанське суспільство досі розколоте у своєму ставленні до протиборчих сторін періоду Громадянської війни 1936-1939 років – лівих республіканців та правих націоналістів. Зусилля нинішньої культурної дипломатії спрямовані на надання Іспанії образу сучасної європейської країни.

У розпорядженні країни – ціла мережа інституцій, фондів та механізмів, покликаних здійснювати культурну політику; а також значний культурний потенціал (про що свідчить, наприклад, третє місце в світі за кількістю об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО). Серед недоліків варто виділити нагромадження інституцій, в сферу повноважень яких входить іспанська культурна політика, – проте без чіткого розподілу компетенцій. З іншого боку, варто також зазначити, що іспанська сторона перебуває нині в процесі активного реформування інституцій та стратегій діяльності, що має надати нового поштовху для розвитку культурної політики.

З часу широкомасштабного вторгнення значно активізувалися контакти посольства України з різними іспанськими стейкхолдерами та, зокрема, іспанськими урядовцями;

спроможності посольства України використовуються сповна для максимального привернення уваги до України. У співпраці зі співвітчизниками здійснюється активність у сфері культурної дипломатії (наприклад, була видана двомовна антологія української поезії, яка має на меті познайомити іспанських читачів з творами українських класиків). Спільне в історії України та Іспанії також слугує містком для налагодження партнерських стосунків: символічним в цьому контексті є той факт, що містами-побратимами стали Ірпінь та Герніка (обидва міста постраждали від значних руйнувань внаслідок війн).

Використані джерела

1. <https://datosmacro.expansion.com/paro/espana>
2. https://en.ara.cat/politics/backs-down-over-ukraine_1_4296146.html
3. <https://latifundist.com/en/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-za-minulij-rik>
4. <https://mil.in.ua/uk/news/ispaniya-nadala-ukrayini-300-tonn-vijskovyh-vantazhiv-systemy-ppo-ta-bronetehniku/>
5. https://on-the-move.org/sites/default/files/funding-guides/OTM_MFG_Spain_ES.pdf
6. <https://thediplomatinspain.com/en/2016/12/dastis-proposes-four-important-fields-for-consensus-in-foreign-policy/>
7. <https://weplayholding.com/es/blog/pueblos-hermanos-desmentimos-los-mitos-de-propaganda-sobre-los-ucranianos-y-los-rusos/>
8. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-05/spain-to-spend-an-additional-1-billion-on-defense-this-year?srnd=europe-politics#xj4y7vzkg>
9. <https://www.culturaydeporte.gob.es/servicios-al-ciudadano/catalogo/becas-ayudas-subvenciones-empleo-publico.html>
10. <https://www.elindependiente.com/opinion/2021/01/30/ucrania-y-espana-una-solida-amistad-a-pesar-de-kilometros-de-distancia/>
11. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/controversial-vote-on-nato-enlargement-splits-spanish-coalition/
12. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/spanish-coalition-split-over-decision-to-deliver-weapons-to-ukraine/
13. https://www.exteriores.gob.es/Documents/FichasPais/RUSIA_FICHA%20PAIS.pdf
14. https://www.exteriores.gob.es/Documents/FichasPais/UCRANIA_FICHA%20PAIS.pdf
15. <https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/exteriores/paginas/2022/071022-pge-2023.aspx>
16. <https://www.newtral.es/opinion-espanoles-ucrania-rusia-bulos/20220426/>
17. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724_015#Text
18. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/stru/u79f5d6fa-e088-454f-87cb-51b7ef0cd46b#Organ>
19. https://www.exteriores.gob.es/Embajadas/washington/es/Comunicacion/Noticias/paginas/articulos/20220317_not01.aspx
20. <https://www.lamoncloa.gob.es/presidente/intervenciones/Paginas/2022/prsp14032022.aspx>

21. <https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/Paginas/enlaces/270421-enlace-exteriores.aspx>
22. <https://culturaymecenazgo.culturaydeporte.gob.es/inicio.html>
23. <https://www.cervantes.es/default.htm>
24. <https://www.alliancefr.org/>
25. <http://www.chispa.com.ua/ua/index.html>
26. <https://www.accioncultural.es/>
27. <https://www.fundaciones.org/es/inicio>
28. <https://www.fundacioncarolina.es/>

© Центр міжнародної безпеки

Авторка:

Діана Диченко

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр міжнародної безпеки

вул. Бородіна Інженера, буд. 5-А

м. Київ, 02092, Україна

Тел.: +380999833140, +380976566675

Е-пошта: cntr.bezpeky@gmail.com

<https://intsecurity.org/>

